Poštnina plačana v gotovini. Izhaja vsak petek. Leto VI. Št. 32.

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17
Naročnina četrtletno 15 Din
za pol leta 30 Din
za vse leto 60 Din
Posamezne številke 1.50 Din
V zamejstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 6. avgusta 1937.

Upravništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta 17
Poštnočekovni račun:
Ljubljana št. 16.176
Rokopisov ne vračamo
Oglasi po tarifu
Tiska Zadružna tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

Jugoslovensko spoznanje

Dr. Fran Ilešić, to je tisti, ki v »Jutro« piše in ki ga »Pohod« hvali.

Bližje predstave za Slovence menda res ni treba.

Ta Ilešić torej je napisal podlistek za »Jutro«. Naslov tega podlistka je »Iz mojega Mostara«. To pa zato, da je že naslov jugoslovenski. Kajti če bi sklanjal po slovensko »Mostarja«, bi zatajil najmanj jugoslovensko edinstvenost. Le zakaj ni napisal vsega sestavka v jugoslovenščini? Mnogo bolje bi se mu podal k obrazu.

Ker torej piše Ilešić o Mostaru, in še o svojem povrhu, je očitno, da gre za hudo jugoslovensko zadevščino. In res, takoj od začetka pove, da je Mostar zato tako njegov, ker je jugoslovenski.

Le zakaj je ta nesrečni Mostar tako zlomkovo jugoslovenski in še celo Ilešićev posebej? Zato, ker se dele Mostarci na skoraj tri enake dele po veroizpovedi, vsaj Ilešić nam pripoveduje tako.

Tole modrost je pa treba že dobesedno prepisati, ker sicer je ne bo verjel zlepa kdo, razen k večjemu tisti jugosloven, ki zadnje čase razmišljuje o severoslovenskem »nacionalnem edinstvu«.

Ilešić namreč prav resno pravi, potem ko je zvedel od nekega gospoda, da je menda na mostarski gimnaziji kolikor toliko prepirov zaradi različnih veroizpovedi (narodnih seveda za stoodstotnega jugoslovena Ilešića ne more biti):

Hvala Bogu, mogel sem reči gospodu, da se vara, ko trdi take reči. Na zavodu takega vzajemnega uničevanja ni, ker ni — federacije. Vodja zavoda bi ne samo prepovedal, nego bi enostavno preprečil vsak poizkus, ki bi meril v tako negacijo. On je namreč čist in odločen Jugosloven, ki mu je enak vsak dijak, pa naj je katolik, pravoslaven ali musliman, pa naj se zove Srb ali Hrvat...

Zdaj pa je tu, najnovejše državnopravno spoznanje, in Ilešić nam ga je prinesel, in v «Jutru« se je to zgodilo. Že kar tisto, kako začenja Ilešić umovati, je pristna jugoslovenska zadeva. Tisti gospod, ki je doli v Mostarju doma, razmer prav nič ne pozna. Pozna pa jih Ilešić, »hvala Bogu«, ki je bil odposlanec g. prosvetnega ministra

na realni gimnaziji v Mostarju. Zato ga je takoj podučil, da na zavodu ni tistih sporov in tistega vzajemnega uničevanja, ki jih je dotični gospoddomačin opazoval. Ni jih pa zato, ker ni — federacije!

Kajti kjer je federacija, tam je seveda samo vzajemno uničevanje, tam so sami spori. Ilešić to že ve, sicer ne bi bil vseučiliški profesor tam na jugu. Dokazujejo pa to najbolje Švica, Anglija, Amerika... In še druge države.

Pri nas pa, hvala Bogu, ni federacije. Zato pa tudi nobenih sporov ne poznamo. Samo zadovoljne Hrvate in Slovence imamo.

In to spoznanje smo dobili, ker je pač g. prosvetni minister poslal g. Ilešića v Mostar, da tam gleda, kako delajo študentje treh veroizpovedi maturo.

Ilešić pripoveduje v podlistku tudi o tem, kakšna revščina da je na deželi okoli Mostarja. In Ilešić bi ne bil jugosloven, ki je, če se ne bi bil obregnil pri tem ob Slovenijo. In če bi ne bil pri tej priložnosti opravičil tistega upravnega sestava, ki so ga uvedli jugosloveni pri nas

Takole vzdihuje ogorčenega srca:

Na Slovenskem in drugje v severnejših delih Jugoslavije često govore kulturni bahači, to se pravi, nekulturni ljudje: »Mi imamo kulturo, mi imamo večje potrebe, nam se mora dati!« Meni pa je, ko sem videl razmere ob Mostaru, ogorčeno srce govorilo drugače, o pozabljeni ljubezni do bližnjega.

Sicer tiste besede, ki jih podtika Ilešić nam »nekulturnim ljudem«, niso ravno preveč blizu resnice. Mi Slovenci namreč sploh ne zahtevamo, da **se nam mora kaj dati**, mi hočemo samo, da smemo vsaj **pravičen in primeren del svojega obdržati!** Mi sploh nočemo, da bi kaj zahtevali ali jemali, kar ni naše.

Kakor se vidi, je Ilešićevo ogorčeno srce te naše zahteve precej po svoje, to se pravi precej po jugoslovensko povedalo. Kajti nekaj je značilno za vsakega jugoslovena. Najprej naše slovenske revščine nikoli noče videti — čutiti je pravi jugosloven tako ne more. Drugič pa rad govori o revščini, ki jo je opazil kje na jugu. Tedaj pa ne, da bi zahteval pomoči od tam, kjer bi jo dali najlaže: od bogatega Belgrada, od drugih bogatih južnih krajev, ki so tudi narodno — ali plemensko, če hočete — tistim krajem bližji. Ne,

Vse skupaj pa zmeraj zahteva samo en sklep: da je tista strahovita preobremenitev Slovenije, ki so jo uvedli in izvedli jugosloveni, ne samo upravičena, ampak da je celo nekaj nelepega od nas, ki se krivične razdelitve bremen branimo.

Sicer pa ve Ilešić, kakor ve to vsak jugosloven, da plačuje prav Slovenija veliko preveč, da je plačala že toliko, da bi imel vsak revež okoli njegovega »Mostâra« lahko vilo, če bi ne bilo jugoslovenske korupcije. In tudi natanko ve, da s podobnimi sestavki samo pobuja centralizem, naj še in še izžema iz nas.

In prav to je, kar dela jugoslovenarstvo tako zoprno in ogabno.

Samo eden izmed mnogih je ta Ilešićev glas. In samo potrjuje nas v prepričanju, davno pridobljenem in izrečenem, da med slovenstvom in jugoslovenstvom nikoli ne more biti sprave.

Koledar dveletke po uradnih obvestilih

(Dalje)

3. 1. 1936: V najdražjem hotelu »Esplanade« v Zagrebu konferenca »pohorcev«. Obleka večerna.

6. 1. 1936: Dr. Krek ima velike shode v Beli Krajini. »Slovenec« potrjuje, da je vsa Bela Krajina v taboru JRZ. — V Zagrebu izide novo glasilo JRZ, »Narodni list«, ker je »Zajednica« ostala v rokah prijateljev Ace Stanojevića. Novi list piše, da so se pridružili Aci Stanojeviću samo tisti, ki so proti jugoslovenstvu ter državni in narodni enotnosti. Tam objavlja tudi poslanec Mikašinović obširen sestavek, po katerem je JRZ stranka, ki bo izvedla politiko 6. januarja, ker je to sploh prva stranka, ki od naše osvoboditve ne nosi niti plemenskega, niti pokrajinskega značaja, temveč zastopa čisto politiko državne in narodne enotnosti. — Belgrajska »Pravda« prinaša izjavo dr. Stojadinovića o politiki vlade v letu 1936, ki vsebuje med drugim sledeče napovedi: »Dr. Korošec, dr. Spaho in jaz bomo nadaljevali s prijatelji in dokončali začeto delo: normaliziranje političnih razmer v državi, obnovo narodnega gospodarstva, socialne reforme v prid revnih družabnih slojev, dovršitev organiziranja JRZ, potem pa objavo političnih zakonov. Za delo vlade obstaja trden načrt, po tem načrtu in programu tudi delamo, saj ni skovan od danes do jutri, in mislim, da je že vsa država o tem prepričana. Vrženo rokavico sem že dvignil, najsi borbe ne iščem, niti izzivam.«

12. 1. 1936: V Belgradu se snuje jugoslovenski protikomunistični odbor. — »Vreme« priobčuje izjavo ministra dr. Kreka o uspehih njegovih shodov, zlasti tistih v Beli Krajini. Shodi kažejo, da se ljudstvo zgrinja v JRZ, da uživa dr. Korošec neomajno zaupanje ljudskih množic, ki izjavljajo soglasnost s programom in delom JRZ ter še prav posebej dr. Korošca in dr. Milana Stojadinovića. V Metliki je govoril minister lahko kar dve uri skupaj, tako da so se ljudje po govoru vsi zadovoljni razšli. — V Preljini pri Čačku govori na shodu JRZ poslanec Čvrkić in naglaša, da dela vlada dr. Stojadinovića v polnem soglasju s preizkušenima nosilcema jugoslovenske misli, ministroma dr. Koroščem in dr. Spahom. JRZ bi bila nad vse srečna, če bi dr. Maček hotel razviti svoj pozitivni program, ki bi se strinjal z jugoslovensko mislijo.

13. 1. 1936: Shod JRZ v Čupriji. Govori minister Gjura Janković, ki pravi: »Člani vlade ne potujemo po državi iz besnosti, temveč zaradi velike dolžnosti, da povemo narodu, zakaj smo na vladi. To je nova politika, politika sloge in politika svobode naroda. Ministrski svet je odobril prijavo Ljotićeve stranke, s čimer je ovržen očitek, da ne dovoljujemo drugim strankam svobodnega delovanja. Obljubljene zakone bomo dali, ko bo to potrebno. Za sedaj jih ne potrebujemo, ker so boljši reakcionarni zakoni, ki se liberalno izvajajo, kakor pa bi bili liberalni zakoni, ki bi se izvajali reakcionarno. Sami vidite, da se ljudstvo svobodno sestaja, da imajo politiki govore, da lahko tolmačijo politični položaj in da nihče ne preprečuje teh shodov s prepovedmi.«

16. 1. 1936: Dr. Topalović, ki je kot osrednji tajnik delavskih zbornic odstopil, podaja sotrudniku »Politike« podrobnosti o morebitni prijavi socialno-demokratične stranke. »Mi čakamo na zakon, toda če ga ne bo kmalu, se bomo prijavili po sedanjem.«

19. 1. 1936: Občinske volitve v devetih občinah po starem volilnem zakonu izpadejo tako, da zmagajo seznami JRZ v osmih občinah, opozicija pa v eni občini. — Dr. Kramer se pogaja z Jevtićevimi poslanci zaradi spojitve Jevtićevega kluba z »Neodvisnim« klubom v skupen klub JNS. — V mesečniku »Naša moč« predlaga odvetnik dr. Josip Voršič ustanovitev »delovnih bataljonov« v taboriščih.

26. 1. 1936: »Slovenčev« uvodnik »Nepozabna obletnica« se spominja gonje proti punktašem, pred tremi leti in konfinacije dr. Korošca, dr. Kulovca, dr. Natlačena in dr. Ogrizka, oznamenjujoč takratni režim kot diktaturo JNS. Nacionalisti so kustili za »punktaše« tiste, ki so veljali za pripadnike »slovenske deklaracije z dne 31. 12. 1932«, ki jo je kot prvi podpisal dr. Korošec. Preganjali so celo kravate, kar je dobro prav znano ministru dr. Kožulju. — Na shodu JRZ v Št. Vidu nad Ljubljano govori dr. Krek, ki izvaja med drugim: »Čeravno smo mi danes režim, čeravno smo mi vlada, je bila svoboda občinskih volitev tako silna in popolna, da so tudi državni in samoupravni uradniki ne samo neupravičeno, temveč celo drzno nastopali proti našim vladnim listam in da so celo sami kandidirali na nasprotnih listah. Če smo pri teh razmerah tako sijajno zmagali, potem je bila to stalna zmaga zvestobe, ki jo goji naš narod do svoje stranke in do svojega voditelja dr. Korošca.« — V Sarajevu se vrši na dvorišču premogovnega skladišča manifestacijski shod Jevtića, ki zatrjuje, da se obravnava hrvaško vprašanje tako, kakor da so Srbi in Slovenci presiti in prezadovoljni in da dolgujejo nekakšne reparacije.

1. 2. 1936: »Staroradikali«, to je skupina pod vodstvom Ace Stanojevića, prehajajo k združeni opoziciji in se pogajajo tako z dr. Mačkom kot s srbijanskimi politiki združene opozicije. — Listi poročajo, da je uprava sokolskega društva v Splitu izključila dr. Tartaglio, ker je na svojem stanovanju razobesil hrvaško zastavo in se s tem pregrešil zoper Tyrševa načela.

7. 2. 1936: »Slovenčev« uvodnik »Naša rakrana« priporoča po daljšem presledku popolno likvidacijo unitarističnega centralizma po volji jugoslovenskega ljudstva.

9. 2. 1936: V Belgradu se vrši shod socialnih demokratov, ki odobri po predavanju dr. Topalovića prijavo stranke po zakonu o društvih, shodih in

Najboljši šivalni stroji in kolesa
›ADLER‹
po izredno nizkih cenah pri tvrdki
Josip Petelinc, Ljubljana
za vodo (blizu Prešernovega spomenika)
Večletno jamstvo!
Pouk v umetnem vezenju brezplačen!

posvetih. Socialno-demokratski tisk v Sloveniji je to namero popolnoma zamolčal. V predavanju omeni dr. Topalović, da je bil pripravljen pri volitvah 5. 5. 1935 nastopiti z združeno opozicijo pod edinim pogojem, da bo nosilec državnega seznama Davidović, ker se dr. Maček nikjer ni izkazal kot demokrat. Ker temu pogoju in državniški zahtevi niso ugodili, in je šel celo Davidović, ki je tako iskren demokrat, kot navaden vojak na dr. Mačkov seznam, se je dr. Topalović moral ukloniti apelu delavstva in sprejeti nosilno kandidaturo na svojem državnem seznamu. Zaradi tega opominja dr. Topalović Davidovića, naj se pazi pred svojimi zavezniki, ki ne pomenijo zanj napredka, temveč prej poslabšanje. Delavstvo mora imeti svoje politično gibanje, če se mu pa to ne bo dovolilo (v smislu zakona o društvih, shodih in posvetih), bo moralo iti z opozicijo, dasi sedaj ne more.

10. 2. 1936: V »Devanhi«, Uzunovićevi palači v Belgradu, zboruje 35 prvakov JNS. Splošna razprava je končala z govorom župnika Pavla Matice. Posebna razprava se bo nadaljevala jutri. Maksimović in Srskić nista navzočna, najsi bivata v Belgradu.

14. 2. 1936: Poslanec JRZ, Cvrkić sproži v »narodni skupščini« prepire, ker navede v svojem govoru Ciceronov napad na Katilino takole: »Gospodje z levice, kako dolgo boste še zlorabljali potrpežljivost ljudi, ki se bore, da bi obnovili državljanske svoboščine in državljanske pravice?« — Pokaže se, da konferenca JNS posebne razprave ne more kar tako dokončati, in cela zadeva traja še vedno, ne da bi se dalo reči, kdaj bo konec.

15. 2. 1936: Vsa država in javnost je konsternirana nad sklepi konference 35 prvakov JNS. Objava teh sklepov sporoča namreč, da je JNS proti centralizmu, proti fašizmu, zato pa za sodelovanje z vsako politično skupino, ki v svojem programu varuje državno in narodno enotnost. Splošno mnenje je, da pomenijo sklepi konference z ozirom na program JRZ zaročno ponudbo JNS.

16. 2. 1936: Na velike shodu JRZ v Nišu ima dr. Krek uspešen govor, ki ga sklene s toplo zagotovitvijo: »Slovenec ljubi svojo slovensko mater in je pripravljen vsak čas umreti za jugoslovanskega kralja in domovino.« Uvodoma je poudaril, da prinaša pozdrave tistih tovarišev shoda, ki prebivajo v okviru skupne stranke na severni meji naše države. — Klub poslancev JNS dobiva razločnejše lice.

(Dalje prihodnjič.)

D. L.:

Iz poljske zgodovine

(Nadaljevanje)

Prvi grozni udarec — prva delitev Poljske — je streznila Poljake. Spoznali so, da so potrebne v notranjosti korenite poprave, a zunanjepolitični položaj je bil tako težak in zapleten, da se je morala država prav krepko oborožiti, če je hotela biti kos velikim nalogam.

Avstrija in Rusija sta bili zvezani v vojskah proti Turčiji, Rusijo je napadal s severa švedski kralj Gustav III., a Friderika II. naslednik, Friderik Viljem II., je ogražal Avstrijo in Rusijo.

Poljska ima sploh nesrečno zemljepisno lego. Leži med zahodom in vzhodom in njeno ozemlje je bilo že večkrat bojno polje, kjer se je odločevala ne le njena, ampak tudi usoda drugih narodov. Spomnimo se le zadnje svetovne vojne, pa bomo videli, da je trpelo največ ozemlje, na katerem žive Poljaki. Saj še danes niso pozidane vasi, ki so jih pokončale in izropale avstrijske, nemške in ruske vojaške tolpe.

Tudi v drugi polovici 18. stoletja je bilo tako. Poljsko ozemlje je bilo najbolj pripravno za prehod ruskih vojakov v Turčijo, a bilo je tudi bogato dovolj, da je hranilo te ogromne človeške množice pri prehodu. Prusi bi bili radi preprečili vpliv Rusije, ki si je lastila vedno več pravic na Poljskem. Ko se je zbral 6. oktobra 1788 v Varšavi sejm, je imel tudi odločati, ali naj se Poljska popolnoma vda Rusiji ali pa naj posluša pruskega kralja, ki pa zopet ni hotel nič slišati o notranjih reformah v poljski republiki.

Ta sejm, ki mu je predsedoval maršal (predsednik) Stanislav Małachowski, znan po svojem vročem domoljubju in odločnosti, se v začetku ni hotel odločiti ne za eno ne za drugo stran, ampak je samo izrekel mnenje, da mora biti Poljska pripravljena na vse, a to bo le takrat, če bo imela močno in veliko armado. Sklep je bil, da se pomnoži vojska na 100.000 mož.

Pruski kralj, ki ni hotel, da bi morda Poljska s tako vojsko stala ob strani Rusije, je začel kazati prijaznost Poljski; prišlo je do poljsko-pruske zveze, vlada, ki je bila prijazna Rusiji, je padla.

Ko je vlada padla, se je državni zbor začel pečati z notranjimi reformami, da bi rešil državo. Hotel je uvesti ustavo, ki naj bi bila vredna n e o d v i s n e države. Na sklepe je vplivala zlasti javnost s časopisi in različnimi brošurami. Velike važnosti je bilo vprašanje, katero se je obravnavalo, da dobe vsi državljani enake pravice, da ne bo takih, ki bodo imeli večje pravice in strahovali druge. Znano je, da so imeli pravico govoriti v državnem zboru in v podeželskih zborih samo plemenitniki in visoka duhovščina, ki je bila večinoma sama iz plemenitniških krogov in imela edino plemenitnike za upravičence pri vladanju.

Torej ni nič novega, da manjšina majorizira večino, samo da danes ni več plemenitnikov v takratnem smislu, ampak da odločajo druge stvari.

Te posebne pravice plemenitnikov je treba odpraviti. Nov socialni red naj poživi in pokrepi države. Meščan in kmet naj prideta do svojih pravic. Zakaj bi smel biti uradnik in častnik samo plemenitnik? Zakaj ne bi smel odločati o državi in njeni usodi tudi meščan in kmet, ki žrtvujeta za državo več kakor tisti, ki imajo vse pravice, a prav malo dolžnosti?

Za meščanske pravice se je zlasti potegoval varšavski župan Jan Dekert, ki je sklical vse župane poljskih mest in zahteval enake pravice tudi za meščane.

Bili so tudi poslanci, ki so zahtevali, da se popravijo krivice kmetom, vendar je bil kmet že tako zanemarjen, da so se slišali glasovi, da ga je treba prej izobraziti, da bo mogel soodločevati pri državnem vladanju.

Na tem tako imenovanem »čteroletnym sejmu« (štiriletni državni zbor) so razpravljali tudi o veliki škodi, ki jo je državi prineslo volivno kraljestvo. Zlasti so govorili o korupciji, ki so jo prinesle take »volitve«, a tudi o groznih domačih vojnah in vplivu tujine. Potrebno bo vpeljati dedno kraljestvo in s tem bo odstranjeno vmešavanje tujih držav.

Največje zlo poljskega parlamenta pa je bil znani »liberum veto«, ki ga je treba tudi odpraviti. Glasuje naj se z večino glasov.

To so bila glavna vprašanja, katere je obravnaval državni zbor. Toda obravnavanja so se vlekla na dolgo in široko in najbrž bi ne bilo prišlo do nobenega pravega uspeha, ako bi ne bil zunanjepolitični položaj tak, ki je silil, da se državni zbor odloči za ustavo ali pa prepusti državo njenemu neizogibnemu razpadu.

Rusija je imela velike uspehe v Turčiji; mir se je bližal, a bati se je bilo tudi maščevanja, ker se je Poljska otresla ruske nadvlade. Pruski kralj pa je bil nevoljen, ker ni mogel doseči, da bi mu Poljska odstopila Gdansk in Torunj. Zato se je bilo bati, da bo odpovedal pomoč, ako bo Rusija napadla Poljsko. Torej je bila skrajna sila, da se sprejme ustava, ki bi omogočila Poljski neodvisnost in celoto.

Nekateri domoljubi so se skrivno posvetovali v stanovanju maršala Małachowskega, potem pa v gradu kralja Stanislava Avgusta, ki so mu priznali vso skrivnost. Sklenili so, da bodo razglasili in predlagali, da se sprejme na eni prihodnjih sej u s t a v a, ki naj reši državo.

(Nadaljevanje prihodnjič)

Opazovalec

Dne 1. t. m. so slovesno odprli novo tovarno za aluminij v Lozovcu v Dalmaciji. Tovarna je dobila po eni strani precejšnje davčne in prevozne olajšave, po drugi pa ji je bil zagotovljen odjem njenih izdelkov. Obratovanje in poslovanje novega podjetja torej res ne bo težko — tako rekoč na krožniku mu je bilo vse prinešeno.

Kot posebnost naj pri vsem omenimo, da bo tovarna za zdaj dobivala poglavitno surovino, aluminijev oksid, iz Slovenije, dokler ne bo zgradila, z državno pomočjo seveda in tako posredno s slovenskim denarjem, lastnih naprav in tovarn v ta namen.

Včasih smo lahko Slovenci ustanavljali tovarne, kjer in kolikor smo jih hoteli, če smo seveda imeli denar zanje in upanje, da bodo izdelki šli v denar. Pa so prišli jugoslovenski nacionalni ljudje, zaslutili nezaslišane mogočosti zaslužka in brž odpravili industrijsko svobodo, ki smo jo imeli po starem zakonu. Centralizem jim je omogočil, da so kratko in malo določili ne samo, da ustanavljanje industrijskih podjetij ni več svo-

Ob velikem slovenskem slovarju

(**Joža Glonar: Slovar slovenskega jezika.** Str. XVI + 496. Založba Umetniška propaganda. — Cena vezane knjige 400 Din.)

Leto 1936. je bilo za slovensko kulturo vsekako zelo rodovitno: prineslo nam je kar dva slovarja slovenskega jezika. Poleg »Slovenskega pravopisa«, ki sta ga priredila A. Breznik in F. Ramovš, smo h koncu leta dobili še mnogo obsežnejši Glonarjev »Slovar slovenskega jezika«.

Kajti nečesa se menda premalo zavedamo: **slovarjev za našo materinščino doslej nismo imeli.** Bilo je nekaj malih, bolj šolskih pravopisnih priročnikov, Levčev, Breznikov, Koštiálov. Sicer so bili pa vsi naši slovarji dvojezični, torej ne samo slovenski, ampak **tudi** slovenski. To se pravi, **domači** izraz so razlagali s **tujo** besedo. Domnevali so torej, da gre Slovenec, ki mu je ta ali drugi domači izraz ali pojav nejasen ali neznan, po razlago k tujemu jeziku, ki mu je z obilico znanstvenih slovarjev mogel razložiti tudi neznane stvari in pojave. Ta domneva je pa obsegala še drugo, da namreč Slovenec tisti tuji jezik res dobro pozna. To vse je bilo navsezadnje osnovano v prejšnjih naših političnih razmerah: tuje (nemško) šolstvo je povzročalo, da se je naše izobraženstvo, z izjemo nekaj izbranih duhov, dostikrat šele čez tuji jezik vračalo k materinščini. Saj je moralo zlasti za pojave tehničnega in civilizacijskega življenja dostikrat izraze šele »kovati«. Pri tem kovanju si pa po navadi niso preveč belili glav. Niso raziskavali niti našega besedišča pri izviru, namreč pri ljudstvu, niso se brigali za jezikovne zakone. Uspeh je bil primeren: mehaničen prevod tuje besede, dostikrat pojmovno napačen.

Ko smo se otresli nemškega šolskega varuštva, je bila pot odprta za pravi slovenski slovar. Toda naše razmere so bile take, da smo morali dovolj dolgo čakati nanj. Drugje izdajajo slovarje državnega jezika na javne stroške. Tudi v Jugoslaviji je izdala država Karađićev srbski slovar. V slovenščini bi ga še danes ne bilo, če bi ne bilo pisca, ki ga je sestavil **poleg** drugega dela, če bi ne bilo založnika, ki je začutil vsesplošno **potrebo** po njem.

Toda to je že drugo poglavje!

Glonarjev slovar je torej knjiga, kakor je doslej še nismo imeli. Naše besedišče razlaga in tolmači iz lastnega jezika. Je nova dokazna listina naše narodne samobitnosti, velik korak naprej v slovenski narodni osamosvojitvi.

Zato že zgolj s tega stališča knjigo toplo pozdravljamo.

*

Kakor je že ob takih pojavih navada, je bilo tudi ob izidu Slovarja in Pravopisa precej govorjenja in prerekanja. Ves uvod v Slovar je prav za prav precej ostra ocena Pravopisa. Glavni prirejevalec Pravopisa, Breznik, je prav tako nabral pri Glonarju pomanjkljivosti in nedoslednosti kopato mero. Mi nismo jezikosloven list. Zato se v strokovno stran teh sporov ne mislimo mešati. Povedati pa hočemo in moramo, kako gleda praktični pisec na take stvari in česa pričakuje od slovarjev. Tega zanima v prvi vrsti vprašanje tako imenovane doslednosti in pismenskega izročila ter vprašanje tujih in izposojenih besed.

V naravi polemike je, da se poudarjajo zlasti slabe strani, pomanjkljivosti, nedognanosti. Ne da bi nam samo zdaleč prihajalo na misel, biti kak »zmeren« posredovalec z lepimi besedami na obe strani, ugotavljamo s stališča praktičnega slovenskega pisca: obe knjigi sta, in sicer vsaka na svoj način, velik praktičen donos k poznanju našega jezika. Gotovo, ne eden ne drugi ni brez napak in pomanjkljivosti. Toda oba slovarja sta usejala pšenico na njivo, ki je bila prvič zorana. Nekaj plevela ostane zmeraj na takem polju. Naj ga očistijo plevice, da ne bo delal škode.

Jezikovni boji so bili zmeraj ostri. Pač že zaradi tega, ker prav v tistih zadnjih tenkotah zaradi organičnih lastnosti jezika odpoveduje logično umovanje, na njegovo mesto pa stopa avtoriteta, osebno naziranje, torej vera. Da ima pri tem veliko vlogo osebno razmerje do izročila in do tehtnosti avtoritete, je jasno. Tudi v naši književni zgodovini jezikovnih bojev ne manjka, imamo jih celo več ko drugje. Že Prešeren se je nasmehnil spričo njih v objestnem sonetu — toda zmeraj se je tudi učil ob njih. In če imamo pri nas več teh sporov in bojev in če so bili ostrejši, je to umljivo tem bolj, ker ga menda ni jezika na svetu, zoper katerega bi bili toliko grešili, kakor greše zoper slovenščino razni pismarji pri nas.

(Dalje prihodnjič)

bodno, ampak celo, da je za vsako tako dovoljenje pristojen Belgrad.

Razlog, seveda samo na zunaj, za to oviranje in uničevanje slovenske industrije pa je bil: bližina državne meje!

Ta razlog smo že nekajkrat pobliže označili. Kako je kilav, izhaja najbolj iz tega, ker je centralizem zmeraj dovoljeval ustanavljanje novih industrij na jugu, pa če je bila državna meja še tako blizu.

Menda je po vsem povedanem popolnoma odveč še posebej ugotavljati, da je nova aluminijska tovarna bližja državni meji, kakor bi bila, če bi stala v Mostah pri Ljubljani, odkoder dobiva — za zdaj še! — surovine.

Ali ste poravnali naročnino?

Še tole: unitaristov slej ko prej navzlic vsem takim plodovom njihovega dela, navzlic temu, da so oni ne samo omogočili, ampak tudi zelo aktivno uvedli upravni sestav, ki nas uničuje, navzlic temu, da bi hoteli unitarističnemu sestavu pod raznimi brezvsebinskimi gesli podaljšati življenje — navzlic torej vsej dokazani in dognani pogubnosti unitarizma za Slovence ni prav nič sram, da prihajajo še zmeraj z njegovim programom med nas!

Edinstveno preklinjanje

V »Slovencu« je priobčeval te dni neki »Nestrokovnjak« pod naslovom »Ne spakedrujte se« svoje misli o tem, kako pačijo nekateri, ali bolje, večina naših pisalcev slovenščino. Pravilno je pri tem kazal tudi na to, kako se zanaša s tujim jezikom tudi tuj duh med nas. En odstavek iz njegovega sestavka zasluži, da nekoliko razmišljujemo ob njem. Tiče se uvajanja tujih kletvic in se glasi:

Toda Slovencem ne zadostuje več kletev v domačem jeziku, marveč hočejo kleti v treh jezikih..... Kaj bi mi rekli, če bi slišali, da Italijani vedno »hudiča« kličejo? Smejali bi se jim in jih za norce imeli. Pri nas pa se je ta nesnaga razpasla tako, da Slovenija danes odmeva od preklinjevanja Boga in božje Matere! Če bi imeli mi pravi narodni ponos, bi napeli vse sile, da to grdobo preženemo s slovenskih tal.

To je res, a še ni vse. Kajti poleg teh zanaša k nam jugoslovenstvo z juga tudi kletve, ki jih slišiš lahko že z vsakega vogala, celo od otrok, in glede katerih utegne biti dobro samo eno, da smo namreč tako daleč od jezikovne enotnosti, da jih hvala Bogu večina v vsej njihovi svinjskosti niti ne razume. Mislimo namreč na tisto ogabno vzajemno preklinjanje mater in podobne balkanske rastline. Morebiti se dajo te stvari še kako razložiti iz žalostne zgodovine balkanskih narodov, kjer so imeli turški vojaki do l. 1854 vso pravico do krščanskih žen. In znano je iz zgodovine, da so bili zlasti turški neredovni vojaki, bašibozuki, izbrana sodrga iz vse prednje Azije in severne Afrike. Razložiti, toda opravičiti se zlasti danes gotovo več ne dajo. Sicer je pa to zadeva, ki naj jo opravijo na jugu sami med seboj

Ali to še ni vzrok, da bi mi Slovenci med seboj trpeli tako nesnago. Zato bi bilo samo pozdraviti »Nestrokovnjakov« nasvet za boj proti njej. Pri tem bi opozorili še na to, da je nespodobno, umazano in pohujšljivo govorjenje po zakonu tako in tako kaznivo. Treba je le, da se zakon izvaja. Pa naj bo s tem še tako zadet »edinstveni duh« v dno svojega u-e-dinjenega srca!

Zdravilišča in letovišča v Sloveniji in slovenščina

(Dopis)

Nekajkrat je že »Slovenija« v preteklih letih grajala, da v slovenskih letoviščih, n. pr. na Bledu, večji hoteli zapostavljajo slovenščino ter da imajo jedilne liste le v srbskohrvaškem, nemškem in tudi v francoskem jeziku, v slovenščini pa sploh ne in da tudi napisov nimajo v slovenskem jeziku. Znano je, da n. pr. po večjih hotelih na Bledu tudi natakarji ogovarjajo goste po srbsko ali po nemško, namesto da bi jih ogovorili po slovensko in bi šele, če bi se izkazalo, da je gost tujec, začeli govoriti z njim v drugem jeziku. Večji in bolj udobni hoteli v slovenskih letoviščih so kako tuji jezikovni otoki pri nas in jemljejo naši zemlji slovenski značaj.. To je pa za nas naravnost sramota! Treba bi bilo nastopiti odločno in brezobzirno zoper te vrste hlapčevstva, kateremu se tujci opravičeno smejejo. Treba bi bilo taka podjetja pri nas javno prijeti, ko so povrh njih gospodarji Slovenci in uživajo dostikrat tudi kredite slovenskih denarnih zavodov. Odreči bi jim morali vsako podporo in reklamo. Kje v Avstriji ali v Italiji bi se ne moglo zgoditi, da bi hotelsko osebje ogovarjalo tuje goste n. pr. v kakšnem slovanskem jeziku. Tudi na Hrvaškem ali v Srbiji bi bilo popolnoma nemogoče, da bi hotelsko osebje pozdravljalo ali ogovarjalo goste, preden je očitno kdo so, v drugem jeziku kot v hrvaškem ali srbskem.

Ni dolgo tega, kar sem se prepričal, da ni samo na Bledu v takoimenovanih »mondenih« hotelih tako, ampak da tudi v Rogaški Slatini ni dosti drugače. V Rogaški Slatini imajo sicer v hotelih, ki so v banovinski upravi, jedilne liste v slovenskem in nemškem jeziku, pa tudi posebej še v srbohrvaškem in nemškem jeziku. Pravilno bi pa bilo, da bi imeli en sam jedilni list, na katerem bi bilo najprej slovensko, za njim srbohrvaško in nato nemško besedilo. Tako bi vsak tujec vedel, da je na slovenski zemlji in bi bilo zadoščeno tudi gostom drugih narodnosti. V avstrijskih ali celo nemških in pa italijanskih zdraviliščih, čeprav jih obiskujejo tudi ali pa celo pred vsem tujci, ne dobiš drugega kot nemškega ali italijanskega jedilnega lista, čeprav znajo natakarji tudi druge jezike in tudi v drugem jeziku postrežejo tujcu.

V Rogaški Slatini je pa celo nekaj zasebnih hotelskih podjetij, ki **sploh nimajo slovenskih jedilnih listov.** Tako podjetje je hotel »Ozom« in tudi hotel »Ogrizek«. Oba imata le srbskohrvaške in nemške jedilne liste! In če vprašaš natakarja, ki govori tudi srbskohrvaško ali pa nemško, kako da je to, ti odvrne, da vsak Slovenec razume hrvaško! To se dogaja pri nas, drugod bi bilo to nemogoče! Lastnik hotela »Ozom« ni domačin, pa bi vendar mogel vedeti, da je na slovenski zemlji. Slovenci, in teh ni malo, ki obiskujejo ta dva hotela, pa vse to prenašajo!

Sploh bi morali pri nas, ko imamo zadosti svojega hotelskega osebja, prisiliti hotelske podjetnike, da bi **nastavljali le samo slovensko osebje.** Sedaj mora dosti slovenskih natakarjev tudi zato na jug za kruhom, ker posebno po letoviških krajih nastavljajo tuje natakarje prav brez vsake potrebe. Tudi v tem pogledu se kaže hlapčevska miselnost.

Fr. J.

Mali zapiski

Prepovedane knjige

Minister za notranje stvari je prepovedal uvažati in širiti v naši državi prevoda tehle Ljeninovih knjig:

1. »Proletarska revolucija i renegat Kautsky«,
2. «Država i revolucija«.

Resnica o bolezni patriarha Varnave

Belgrad, 5. avgusta. AA. Ker so se ob smrti patriarha Varnave razširili glasovi, da je smrt Nj. sv. patriarha posledica zastrupljenja, je upravnik mesta Belgrada odredil, da se zbero zdravniške izjave vseh zdravnikov, ki so ga zdravili, in da se na podlagi teh zdravniških sodb ugotovi dejansko stanje in uvede zakoniti postopek.

Z nalogom upravnika mesta Belgrada Pov. št. 198, z dne 2. avgusta 1937, se je odredilo, da se zdravniki dr. Aleksander Ignjatovski, dr. Laza Stanojević, dr. Dimitrije Antić, vseučiliški profesorji in dr. Andra Nikolić, šef živčnega oddelka, dr. Nikolajević, dr. Rudolf Kobal, sanitetni brigadni general, dr. Zdenko Nižetić, šef očesnega oddelka, dr. Aleksander Vukovala, primarij splošne državne bolnice, in dr. Simeon Popov, ki jih je sam sveti sinod naprosil, da so zdravili pokojnega patriarha Varnavo, takoj pokličejo na upravo mesta in da tu pred oblastjo pismeno izjavijo:

1. Za kakšno boleznijo je bolehal pok. patriarh Varnava;
2. Kaj je bil vzrok njegove smrti;
3. Ali so ugotovili, da je pokojni patriarh kdaj imel isto ali podobno bolezen in ali je zadnja bolezen bila v vzročni zvezi z bolezними prejšnjih let;
4. Ali je šlo za kakšno zastrupljenje in kakšne vrste, in posebej:
   a) prehranitvenega značaja zaradi pokvarjene hrane, ali
   b) avtointoksikacija kot posledica strupov v organizmu zaradi obolelosti raznih organov;
   c) ali je bilo pa namernega značaja;
5. Ako je bilo namerno zastrupljenje, na podlagi česa se to sklepa, in s čim in kako se je izvršilo;
6. Ako je obstajal sum kakšnega namernega zastrupljenja, da izjavijo, zakaj niso stvari prijavili pristojni oblasti;
7. Da izjavijo na osnovi poteka in značaja bolezni, ali je pokojni patriarh Varnava umrl naravne smrti, ali je pa smrt nastopila kot posledica namernega zastrupljenja.

Gori navedeni zdravniki so dolžni takoj po obvestilu o tem nalogu dati zahtevano izjavo.

Ta nalog upravnika mesta Belgrada so sporočili v podpis vsem gori navedenim zdravnikom, izvzemši Nižetića in Popova, ki se mudita zunaj Belgrada.

Dne 2. avgusta dopoldne so se sestali spodaj podpisani zdravniki in so dali upravniku mesta Belgrada tole pismeno izjavo:

ad 1. Nj. sv. blagopokojni patriarh Varnava je bolehal za alimentarno zastrupitvijo prebavnih organov z reperkusijo na centralni in periferni živčni sistem;

ad 2. neposredni vzrok smrti je bilo obojestransko vnetje pljuč in slabo srce;

ad 3. ta obolelost ni v neposredni vzročni zvezi z njegovimi prejšnjimi boleznimi, toda glede na to, da je Nj. svetlost prej večkrat bolehal za obolenji organov za prebavo, se mora domnevati, da je obstojalo splošno nagnjenje za trebušna in črevesna obolenja;

ad 4. zastrupitev je nastopila po prehranitveni poti, iz anamnestičnih podatkov se pa ni moglo sklepati na kakšno namerno zastrupitev in tudi ni bilo suma za to;

ad 5. odgovor na točko 5. je že v točki 4.;

ad 6. kakor se vidi iz točke 4., ni bilo suma za namerno zastrupitev in zato nismo stvari prijavili;

ad 7. odgovor na točko 7. je že vsebovan v prejšnjih točkah.

Belgrad, dne 2. avgusta 1937.

Univ. prof. A. Ignjatovski l. r.; dr. Nikolajević l. r.; prof. Antić l. r.; sanitetni brigadni general dr. Rudolf Kobal l. r.; dr. Laza Stanojević l. r.; univ. prof. dr. Andra Nikolić, šef živčnega oddelka, l. r.; dr. Aleksander Vukovala, šef notranjega oddelka, l. r.

Razen tega je na zahtevo profesorja Ignjatovskega, ki je zdravil pokojnega patriarha Varnavo, da se prouči in dožene možnost namerne zastrupitve, centralni higienski zavod, ki mu je prof. Ignajtovski osebno izročil 17. julija t. l. izbljuvek Nj. svetosti v količini 50 kubičnih centimetrov, izvršil vse strokovne preglede in analize in navaja v svojem poročilu glede kemijske proučitve zastran kovinskih strupov, da je bila preiskava kovinskih strupov, ki nastanejo v obliki oborin žveplodovika, negativna. Poročilo izključuje tudi prisotnost arzena. V filtratu so po izločitvi žveplovodika preiskali tudi ostale kovinske strupe in je rezultat negativen. Za pregled zastran izparivajočih strupov se je vzelo 10 kubičnih centimetrov tekočine. Po destilaciji se je ugotovil s splošnimi reakcijami formalin.

Nadaljevanje zdravniških izjav s strani 13.:

Z detrakcijo se je ugotovila navzočnost 2.7% formaldehida, kar ustreza 6.75% formalina. Ker je pa formalin sredstvo za konserviranje in hkratu strup, je laboratorij zahteval preko prof. Ignjatovskega tele podatke: **ali se je kaj dodalo za konserviranje tekočine.** Prof. Ignjatovski je izjavil, **da je dodal formalin in da ga zmerom v praksi uporablja za ohranitev materiala.**

Zaradi biološke preiskave zastran zastrupljenosti izbljuvka so v kemijsko-bakteriološkem oddelku centralnega higienskega zavoda napravili na živalih poskuse in sicer s tekočino izbljuvka, ki ga je prof. Ignjatovski dal kemijskemu oddelku. Napravili so tri različne preizkušnje z izbljuvkom in eno kontrolno samo z raztopino formalina iste koncentracije, ki je bila dodana izbljuvku po poročilu gospoda Ignjatovskega za ohranitev materiala.

Na podlagi teh proučavanj je bakteriološko-epidemiološki oddelek centralnega higienskega zavoda dal tole izjavo:

Na temelju gori navedenih izsledkov mislimo, da poslana tekočina Pov. kem. št. 9. z dne 23. julija t. l. v stanju, v katerem se je ta dan in pozneje nahajala, ne vsebuje nikakih strupenih elementov, ki bi se mogli dokazati na živalih, v gori navedenih dozah. Dokazan je samo formalin, ki se je pred preizkušnjo nalašč dodal tekočini v svrho konzerviranja.

To so rezultati, do katerih je prišla s svojim dosedanjim proučevanjem uprava mesta Belgrada in ki jih daje javnosti na znanje.

Iz uprave mesta Belgrada II. št. 3967.

Nekaj primerov nacionalnega spoznanja

»Pohod«, ki smo mu morali priznati že precej znamenitih političnih dognanj, je nedavno odkril, da se pripravlja »obširnejše slovansko občestvo«. Pripravlja se kakopak po jugoslovensko-nacionalnem zgledu. Podrobnosti nam sicer ni razodel, niti ne kakšna je pot do tega občestva in kod vodi — kaj bi veliki, v prihodnost zamaknjeni duhovi s takimi malotami! Ali razvoj je po pohodovskih prerokbah precej jasen. Najprej pride popolno jugoslovenstvo, ki bodo Slovenci in Hrvati zginili v njem. Ta zgled bo ganil in zganil tudi druge slovanske »separatiste«, kakor zlasti Poljake, ki se bodo z Rusi stopili v »severoslovene«. Potem bodo kakopak videli, da je tam na jugu neko sijajno jugoslovensko občestvo, ki ga je zasnovala Narodna Odbrana in ki ga je »Pohod« sklenil in zaokrožil. Pa pojdejo in se kratko in malo stope še z njim in v njem. Ne vemo sicer, če se s tem jugo-severo-slovenska stapljavščina že neha, kajti dalje ta znameniti preroški privid še ni zasijal. A vendar mislimo, da se bodo morali v tej kolobociji kmalu »stopiti« še Turki. Saj je bil zadnjič »Pohod« že prav resno hud na nas, ki smo zametavali z juga privlečene, nam popolnoma neznane in tuje turške besede in zavzeli stališče, da ostanemo Slovenci raje pri izposojenkah in tujkah evropskih kulturnih narodov, ki jih že poznamo — kolikor jih seveda sploh rabimo, in to ni mnogo.

Ta trditev o vsesplošnem obširnejšem stapljanju je nekaj, ki uspešno tekmujeta smešnost in abotnost* v njej. Težko je reči, kateri pritiče prednost. Za stvar samo to tudi nima pomena, vsak bralec bo že ocenil po svojem okusu. Mi tako nismo storili drugega, ko da smo ta obširnejši stapljavski nesmisel prikazali, kakor ga je postavil »Pohod« sam. In sodba vseh ljudi, ki samo malo vedo za bit Poljakov in njihovih sporov z Rusi, je bila samo ena, je mogla biti samo ena.

Če se kdo osmeši, je seveda zmeraj jezen. Od njegovih umskih kakovosti je odvisno, na koga je jezen. Moder mož se jezi nase, če ga je polomil. Drugi se jezi na tistega, ki se je ob njegovi polomiji nasmehnil.

Stvar okusa, stvar kulture.

»Pohod« se je s svojo vseslovansko stapljavščino osmešil, zdaj pa se jezi na nas, ki smo samo njegov nauk razložili z zgodovinskimi in političnimi dejstvi. In ker dejstev ne more zmerjati, se je spravil nad nas. Naše prikazovanje zgodovinske resnice je v svoji nacionalni togoti zaznamoval že kar v naslovu svojega zoper nas naperjenega sestavka kot »Donkihotsko slovenoborstvo«!

*

Nekaj navedkov moramo podati iz njega, da se slika nacionalnega jugoslovenstva čim bolj zaokroži in spopolni.

Mi smo ugotovili, da je pri umski nezadostnosti zadnji izhod ob pomanjkanju razlogov zmerjanje, ponovili smo pri tem staro resnico: Kdor zmerja, nima prav. Kajti zmerjanje ne prepričuje.

»Pohod« nato sam priznava, da

...smo v teku naše gverilje o tujih napisih v Ljubljani parkrat rekli Pavlihe in don Kihoti.

in še pristavlja:

žal nam je iskreno (oprostite ruski besedi!), da smo jih obložili z olikanimi in literarnimi priimki.

Priznava torej svoje zmerjanje in mu je še žal, da ni našel drugih »priimkov«.

* Odpri, o učeni mož, Pleteršnika in prepiši: prim. stvn. apah, verkehrt, Miklošič, Et.

Za nas je to ugotovilo dovolj.

Opravičuje pa svoje prejšnje zmerjanje s tem, da smo bojda tudi mi **pozneje** zmerjali:

... pohojenci, jugoslovenarstvo, jugoslovenska bebljavščina, miselna praznina, pobalinstvo, ilirstvo, kolofoktarstvo itd.

Mislimo, da najbolj zaznamujemo nacionalne načine narodnoodbranske borbe zoper nas, če navajamo iz svoje 26. številke odstavek, iz katerega je ponajveč »Pohod« te besede vzel:

Umska in nravstvena podoba jugoslovenstva bi pa ne bila popolna in v »Pohodovi« polemiki bi zijala vrzel, ki bi poglobila njeno miselno praznino v neskončnost, če bi ne bilo osebnih napadov in zmerjanja v njej.

Osebni napadi so v nravstvenem pogledu zmeraj izraz pobalinstva, v duhovnem pa umske inferiornosti. Zato je kritika osebne napade zmeraj zametavala. Čutila je pač, da bi se ji spodmaknila podstava, če bi delala drugače. Delo in dejanje naj se označuje in obrazloži, po potrebi v ostri sodbi. Brž ko gre preko te meje, prenehа biti kritika. Kajti kdor zmerja in se zaletuje, dokazuje samo, da nima razlogov in dokazov. Kdor pa teh nima, pa kljub temu nekaj trdi, ta je pač inferioren.

Nam ni bilo treba nikoli posegati v našem boju za slovensko stvar po osebnih napadih. Ne samo z načelnega stališča. Kajti ne maramo, da bi oslabili pravičnost naše stvari s psovkami. Sicer pa je bila resnica orožje, ki ga naši nasprotniki ne premorejo. Pomagajo si torej, kakor vedo in znajo.

In ti ljudje, ki so miselno obtičali in okrepeneli ob »ilirskem kolofoktarstvu« Stanka Vraza pred 100 leti, ki niso zaradi tega sposobni doumeti nobene nove misli, ki so zadnjih sto let gibale slovanski svet — ti bi hoteli učiti nas miselne prožnosti!

Toda — tudi to spada k njihovi duhovni podobi.

Kot posebno značilno je treba omeniti, da šteje »Pohod« med psovke celo besede, kakor ilirstvo in jugoslovenarstvo. Mar jih je res že tega sram? Nam bi gotovo ne bilo všeč, če bi nam kdo podtaknil ilirsko ali jugoslovensko miselnost, kar je seveda eno. Toda, kdor hoče **sam** biti jugosloven, se bo moral že sprijazniti. da ga tudi drugi imenujejo tako.

Da smo označili stilistično in miselno kolobocijo, ki napoveduje »obširnejše slovansko občestvo«, kot jugoslovensko bebljavščino, to je res. Toda naj nam kdo pove, kako bi bili morali reči, pa da bi bili vendar pri resnici ostali? Sicer pa — nikjer ni bilo pri nas nobenega **osebnega** zaletavanja. Stvar oznamenovati tako, kakršna je, to pa ni samo dovoljeno, ampak tudi edino pravilno. Če kdo naredi neumnost, mu sicer osebno lahko kar največ prizanašamo, njegovega izdelka pa le ne bomo imenovali pametnost, če se nočemo lagati.

Kakor je iz zgorajšnjih navedkov razvidno, je obširnejši slovanski občestvenik potegnil nase celo Cankarjevo besedo o ilirskem kolofoktarstvu Stanka Vraza in jo uvrstil med psovke, na »Pohod« namerjene.

*

Ko »Pohod« tako motovili na levo in desno, pričakuje vsak, da se bo že kdaj dotaknil točke, ki ga je najbolj, če ne to pot skoraj edino, spravila v jezo: namreč tistega vseslovanskega občestva, ki ga je napovedal in ki smo ga mi nazorno predstavili javnosti. Nazadnje ga le omenja:

Takisto je z njimi nemogoč vsak razgovor o jugoslovenskem nacionalnem vprašanju, oni ta problem odklanjajo a limine. Nemožnost narodnega edinstva utemeljujejo s tem, da nam predočujejo, kako je carizem v svojem nasilstvu in nesposobnosti zagnal Poljake v nasprotni tabor, kako je povzročil v Ukrajini razcep in prvobitnim Rusom zastudil celo rusko narodno ime. Kaj ne vidijo, da si je Varšava odbila mazurske Poljake, Ljubljana pa koroške Slovence? Ali so šli oboji v nemški tabor zaradi svoje globoke narodne zavesti, če se Poljaki zaradi nje niso mogli sporazumeti s Petrogradom, Korošci pa ne z Brejcem?

Nekam čudno se izmika jedru vprašanja. Na obširnejše slovansko občestvo je že kar pozabil. Govori o tem, kakor da bi bili mi pobijali s poljskim primerom **jugoslovensko narodno stapljanje,** ne pa dokazovali, da je **»obširnejše slovansko občestvo«** prazna marnja, ker so pač Rusi v Poljakih ubili vsako misel nanj s svojim centralizmom, samodrštvom, nasilstvom in korupcijo. Kajti da bi za pobijanje jugoslovenstva hodili posebej po dokaze drugam, tega nam res ni treba, saj jih imamo domačih na pretek.

Skrivnost nacionalnega uma pa je, ki najbrž ne bo nikoli razkrita, kaj naj pomeni trditev, da je Varšava odbila mazurske Poljake, Ljubljana pa koroške Slovence. Beseda gre vendar o tem, kdo je prignusil Poljakom rusovstvo, kdo nam jugoslovenstvo. Mar hoče jugosloven s tem trditi, da je sicer Varšava odbila Mazurce, da bi bili pa ti radi glasovali za ruskega carja? Ali celo, da bi bili koroški Slovenci glasovali za belgrajski centralizem, da pa je to glasovanje pokvarila Ljubljana?

Res, jugoslovenska bebljavščina!

*

Najbolj imenitna trditev je pa, in zato je menda »Pohod« z njo svoj sestavek zaključil, da je bil Prešeren prav za prav nekak jugosloven:

Če poznajo stari gospodje prepisko Vrazovo s Prešernom, potem bodo vedeli, da Prešeren ni imel nikakega tehtnega ugovora proti Vrazovim dokazom, le v znani puščici je dal duška svojemu nezadovoljstvu nad vsekakor večjim Vrazovim konceptom.

Mi smo tisto »prepisko« sicer brali, še pred kratkim je v »Ljubljanskem zvonu« bila spet navajana. Prešeren je **zmeraj in dosledno** odklanjal ilirstvo, prednico jugoslovenstva. Zato pa riše »Pohod« vso stvar, ko da bi bila samo nekakšna konkurenčna zavist malega Prešerna nasproti velikemu Vrazu.

In samo dosleden je, če stavi tudi Ilešića nad Cankarja:

Cankar je velik pisatelj, toda Ilešićeva politična misel je večja od Cankarjeve, najsi se je slednji neokusno norčeval iz Ilešića.

Na vsak način imamo pa še večjo misel, tako, ki je celo nad Ilešićevo. To je namreč tista pohodovska misel »obširnega slovanskega občestva«. Samo malo preveč pohojena je. Zato pa je nekam kilava videti. Skoraj kakor jugoslovenska je.

*

Povedali smo že večkrat, zakaj nam tako prav prihajajo podobna razodetja. Saj če dokazujemo zgolj načelno vso nesmiselnost, škodljivost in protikulturnost jugoslovenskega nacionalizma, ne srečujemo zmeraj tiste vere, ki bi jo boj zoper tako stvar zaslužil. Vse kaj drugega je, kadar rišemo na živem zgledu topoglavost ter umsko in nravstveno nezadostnost nacionalizma sploh in jugoslovenskega posebej. Kaj more delovati bolj prepričevalno, kakor na primer takole prerokovanje vsesplošnega slovanskega stapljanja, pa če pri tem bralec samo malo pomisli na vse številne spore med slovanskimi narodi. In če pri tem še pomisli, da te spore povsod in zmeraj povzročuje nasilnost tistih, ki so močnejši in ki svojo moč zlorabljajo v brezobzirno izkoriščanje slabotnejšega, včasih preveč zaupljivega bratovskega naroda — s pomočjo njegovih lastnih izdajalcev seveda.

Torej, oglasi se še kedaj, dragi »Pohod« in oglasi se kmalu. Takole s kakim izvirnim naukom, ki bo vreden tistega, da morajo Slovenci kljub svoji revščini zaradi svoje višje kulture več plačevati. Ali pa nam povej kaj natančnejšega o tem, kako misliš stopiti severoslovene in kakšno unitaristično ustavo jim hočeš svetovati. In kako bodo po tvojem načrtu Poljaki plačevali za šole v Turkestanu in zidali bolnice v Pomurju. Doma pa bodo poljski učitelji postopali brez službe, in v varšavskih bolnišnicah bosta ležala po dva Poljaka na eni postelji.

Saj pravimo, če bi ne bilo »Pohoda« in njegovih nacionalnih izumov, bi bilo težko tako drastično plastično predstavljati Slovencem vso bridko nemogočost položaja, ki so nas pripeljali vanj nekateri izkoreninjenci s svojo politično nepoštenostjo in — to pa radi priznavamo! — naša prevelika politična lahkovernost in zaupljivost v »bratovsko« pravičnost in ljubezen.

Teh zadnjih so nas že ozdravile drage, trpke skušnje. Obračun s prvimi pa nas še čaka. Naj bo korenit in vsestranski. In naj bi nam bilo pri njem vodilo pred očmi, da je prizanesljivost in popuščanje v načelnih stvareh v politiki največji greh.

Urednik in izdajatelj: Tone Fajfar v Ljubljani.

NOVA ZALOŽBA V LJUBLJANI R. Z. Z O. Z. **KONGRESNI TRG**

Priporoča

Ivana Cankarja zbrane spise

20 zvezkov z uvodi in opombami Iz. Cankarja

Ti spisi niso samo naš najobširnejši narodni tekst, ampak so najpogumnejša izpoved slovenskega duha

Iz lastne založbe se še posebej priporočajo: F. S. Finžgarjevi zbrani spisi (8 zveskov); Fr. Stelè, Oris zgodovine umetnosti pri Slovencih; Stanko Vurnik, Uvod v glasbo; Jak. Kelemina, Literarna veda.

Poseben oddelek za pisarniške potrebščine

Janez Kocmur:

K Tumovim spominom

(Nadaljevanje)

O delovanju ljubljanskega črnega kabineta bi utegnil več povedati inž. Hugo Uhlič, lastnik knjižne založbe »Umet. propaganda«, ki mu je bil pozneje dodeljen, kolikor sem poučen, kot strokovnjak za češčino in hrvaščino. Gotovo razpolaga z važnimi podatki, ker mi je znano, da je pripadal skupini zarotnikov v Ljubljani, ki so pripravljali oboroženo vstajo. Bili bi jo tudi izvedli, da jih niso prehiteli dogodki zunaj. Jaz sem bil v zvezi s pokojnim Vinkom Prochasko, lekarnarjem, ki je tudi bil aktiven ud ljubljanske mafije.Dne 28. oktobra 1918 zjutraj smo pod vodstvom Uhliča, Prochaske in Rudolfa Badiure vdrli v skladišče orožja na dvorišču stare cukrarne, nato se pa napotili na dvorišče bivše Belgijske vojašnice, kjer je bilo glavno zbirališče. Jaz sem v naglici dobil rusko puško, ki jo je ruski ujetnik, narednik, ki je korakal z menoj, pregledal in podvomil, da bi bila rabna. Zbralo se nas je kakih tisoč. Naslednje dneve smo imeli posvete v Mestnem domu, kjer se je razdeljevala služba. Tu naj še omenim, da so imenovani zarotniki noč prej, kakor da so v službi, obhodili vse vojaške nastanbe, da se prepričajo o moči posadk in njih zanesljivosti, da se s silo razorože, če bi se katera uprla. Z njimi sta hodila tudi dr. Luce Treo in učitelj Tone Gaspari, brat akademskega slikarja Maksima Gasparija. Na razpolago so imeli oddelek hrvaških vojakov, ki je bil pravkar prispel v Ljubljano in se mu seveda še sanjalo ni, za kaj gre. Vrnivši se v vojašnico, sem javil svojemu predstojniku, sedaj v Sarajevu živečemu majorju v pokoju Jožetu Ušeničniku: »Gospod stotnik, javljam vam, da Avstrije ni več — zdaj je Jugoslavija!« Gospodična Albina Indof, poznejša soproga orožniškega podpolkovnika Rudolfa Šmida, ki živi sedaj v Ljubljani v pokoju, pa mu je pripela na čepico namesto cesarske rozete — slovensko kokardo, ki sem jo bil v naglici narisal. Mož se je zasolzil in dejal: »Zdaj nas čaka novo delo. Narediti bo treba obračun zlasti za vojne ujetnike. Prosim vas, da me ne zapustite, ampak ostanete na svojih mestih in mi pomagate pri težkem in napornem delu. Saj bomo delali za svojo državo.« Trenutek nato so se napotili vsi slovenski častniki oddelka k poveljniku dr. Lusenbergerju in ga odstavili, odvzemši mu sabljo. Prej tako ponosni mož, do tega trenutka prepričan o zmagi Avstrije in Nemčije, je omahnil in se razjokal kakor otrok. Enaki prizori so se ponavljali tisti dan po vseh vojaških oddelkih v Ljubljani in okolici. Naslednji dan je bila znamenita narodna manifestacija, ki je pa ni priredil Narodni svèt, temveč — poseben »narodni odbor«. Mar je Narodni svèt tedaj še dvomil v vstajenje Jugoslavije? Ta zadeva tudi še čaka pojasnila. Da ne pride v pozabo, bi bilo dobro, da kdo od tistih, ki je bil zraven, objavi takratne besede dr. Ivana Tavčarja o »gavgah«.

Črnih kabinetov je bilo med vojno vse polno. Najvažnejši so bili ob mejah nasproti nevtralnim državam. V Avstriji je bil največji in najbolje organiziran tisti v Feldkirchenu na Predarlskem, kamor so se stekale skozi Švico skoraj vse pošiljke iz mednarodnega sveta. Tu je delala noč in dan armada dobro izurjenih strokovnjakov. Pošiljke so šle iz rok v roke, kakor na tekočem traku. Tu se je odpiralo, tam prebiralo, posvetovalo, ugibalo, kemično preiskovalo. Obrnila se je vsaka tiskovina, sleherna knjiga. Nesumljiva pošta je šla normalno pot, druga je romala na Dunaj: v »Zentralnachweisbureau«, generalni štab, na policijo ali drugam, kakršen je pač bil njen pomen. Delalo se je hitro, železniška zveza z Dunajem je bila ugodna.

Vesti, važne za armadno vodstvo, vlado ali policijo, so zbirali posebni vohuni že v Švici in drugod. V Luganu ob italijanski meji jih je kar mrgolelo od vseh strani sveta. Posebno važne vesti so donašali posebni sli naravnost na Dunaj ali v Baden, kjer je bilo armadno vodstvo, da črni kabineti zanje še vedeli niso.

Armadno vodstvo je sicer imelo dosti tujih jezikov zmožnih častnikov, toda ni se mu sanjalo, da bo vojna zavzela tak obseg in se nabralo toliko dela. Vodilo je že v miru natančno razvidnico posebno častnikov, ki so bili zmožni ruščine. Jezikovno znanje teh, tako aktivnih kakor rezervnih, pa je bilo precej plitko, komaj zadostno za slabo prevajanje navadnih časopisnih beležk. Mnogi so bili zaznamovani kot nezanesljivi, po večini ravno najsposobnejši. Prevodi važnih tekstov pa so zahtevali minuciozno natančnost. V vojni je nastalo mnogo novih izrazov in pojmov, bodisi iz potrebe ali iz drugih razlogov. Za pregledovanje in zanesljivo natančno prevajanje so mogli šteti le jezikovni strokovnjaki, kakršen je bil dr. Ivan Prijatelj. En sam napačno tolmačen pojem bi lahko povzročil nedogledne nasledke. Takih strokovnjakov je bilo največ med Slovani. Nemci, vsaj avstrijski, se niso dosti ukvarjali z angleškim ter z romanskimi in slovanskimi jeziki. Zato je bilo v osrednjem črnem kabinetu razmeroma največ Slovanov, posebno Čehov. Slednjih je bilo precej tudi v dvorni in državni knjižnici. Po pripovedovanju očividcev je dr. Prijatelj občeval največ s Čehi. Z enim, ki je tudi pripadal češkim zarotnikom, nekim Riegrom, je bil baje celo v nekakem svaštvu.

(Nadaljevanje prihodnjič)